

**“DİRİJORLUQ” FƏNNİNİN TƏDRİSİNDƏ XOR ƏSƏRLƏRİ
ÜZƏRİNDƏ İŞİN METODİKASI***Nəbiyeva Leyla Məzahir qızı**Gəncə Dövlət Universiteti**nabiyeva.leyla@inbox.ru*

Xülasə: “Dirijorluq” fənninin tədrisində xor əsərləri üzərində işin ən effektiv metod və üsullarının müəyyənləşdirilməsi müəllimin qarşısında duran başlıca vəzifələrindəndir. Fənnin tədrisində repertuarın düzgün tərtib edilməsi, nəzəri bilikləri, praktik bacarıqları inkişafına istiqamətlənməsi, xor əsərləri üzərində düzgün iş metodlarının tətbiq edilməsi, xor kollektivin ifaçılıq səviyyəsi və bədii zövğünün artırılmasına xidmət edir.

Açar sözlər: dirijor, xor, repertuar, partitura, tədris, metod.

Ключевые слова: дирижер, хор, репертуар, партитура, преподавание, метод.

Key words: conductor: choir, repertoire, score, teaching, method.

“Musiqi müəllimli”yi ixtisası üzrə kadr hazırlığında tələbələrdə dirijorluq bacarıqlarının aşılınması fərdi dərslər formasında həyata keçirilir. Dirijorluğun tədrisi prosesi, yəni, jestlərin köməyi ilə musiqinin məzmununu açıqlamaq bacarığı, tələbələrin musiqi əsərlərinin tam öyrənilməsi üzrə əsaslanır. Pult arxasında dirijorluq etmək – əvvəllər görülmüş olan böyük bir işin son mərhələsi, musiqi əsəri üzərində işin nəticəsi, dərinlən düşünlülmüş və hiss edilmiş musiqinin jestə çevrilməsidir. Müəllim tələbədə musiqiyə həqiqi məhəbbət, hörmət, hisslərini gündəlik olaraq söylə çalışaraq müstəqil bacarığını aşılamalıdır.

Dirijorluq tələbələrdə geniş biliklər, yaradıcı təxəyyül və fantaziya, yaxşı musiqi zövqü tələb edir. Tələbələrin yaradıcı təxəyyülünün inkişaf etdirilməsi özü-özlüyündə məqsəd deyil. Ən əsası budur ki, o, yaradıcı şəxsiyyətin formalaşdırılması üçün bir vasitədir.

Tədqiqatçı-alim Maralxanım Əliyeva “Dirijorluq sinfində tələbələrin yaradıcı təxəyyülünün inkişafı və vərdişlərin formalaşdırılması problemləri” elmi tədqiqatında haqlı olaraq qeyd edir ki, “*Dirijorluq fənnin müəlliminin tələbə qarşısında qoyduğu sualların müstəqil həll etmək bacarığının inkişafı onlara sonralar təşəbbüskar və yaradıcı şəkildə məsələləri həll etməni təmin edir. Dirijorluq ifaçılıq prosesi cəhətdən müstəqillik əsər üzərində iş aparmanın bütün kompleksini nəzərdə tutur, yəni partituranın öyrənilməsi və təhlili, dirijorluq vasitələrinin və priyomlarının seçimi, obrazın yaradılması və musiqi əsərinin ifasının xarakterinin müəyyənləşdirilməsini*” [3, s. 13].

“Dirijorluq” fənninin tədrisində repertuarın düşünlülmüş seçimi olduqca vacibdir. Repertuar bütün təlim-tərbiyə prosesinin səmərəli təşkilinə təsir göstərir. Onun əsasında musiqi-nəzəri biliklər toplanır, dirijorluq vərdişləri mənimsənilir, bədii zövq və yaradıcı təxəyyül formalaşır. Tələbənin dirijorluq ustalığının formalaşması müvafiq əsərlərin seçilməsi ilə bilavasitə əlaqədardır.

Bununka əlaqədar tədqiqatçı-alim Gülarəxanım Axundova “Tədris xorlar ilə işləmə metodları” adlı məqaləsində yazır: “*Repertuar seçimi zamanı təkcə bədii deyərələr deyil, həm tələbələrin vokal-texniki imkanları da nəzərə alınmalıdır*”. [1, s. 63].

Tələbələrin dünyagörüşlərinin formalaşması, onların həyat təcrübələrinin genişlənməsi repertuarı dərk etmə yolu ilə baş verir. Buna görə xor əsərinin yüksək ideya daşması repertuarın seçilməsində əsas prinsiplərindəndir. Lakin yüksək bədii ideyalı əsərlər sırasına təkcə bilavasitə təbliğat xarakterli əsərləri aid etmək (məsələn, vətən, silahlı güvvələr və s.

haqqında mahnılar) düzgün olmazdı. Xalq musiqi intonasiyaları əsasında qurulan gözəl bir lirik mahnı və yaxud yumorlu məzəli mahnı da tərbiyə işində yaxşı material kimi istifadə oluna bilər. Hətta təbiət- mənzərə lirikalı olan əsərlər də mərhəmət, xeyrxahlıq kimi insani hissləri oyada bilər və humanist şəxsiyyətin formalaşmasına yardım edir.

Repertuarın seçilməsində digər vacib prinsip isə tələbəyə verilən xor əsərinin yüksək bədii səviyyəsinin olmasıdır. Bunun üçün klassik əsərlər, xüsusən də Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri repertuarda əhəmiyyətli yer tutmalıdır. Xalq mənbələrinə əsaslanan klassik musiqi nəinki insanı mənəvi cəhətdən qidalandırır və tərbiyə edir. O həm də tələbənin musiqi təfəkkürünün milli xarakterini formalaşdırır. Lakin klassik musiqi anlayışı dar tarixi və milli çərçivələrlə kifayətlənmir. Klassik xor əsərlərə həm çox uzaq keçmişdə yaradılan, həm də müasir Azərbaycan və xarici bəstəkarların əsərləri aid edilə bilər.

Xor əsərini tələbə sinifdə müəllimin rəhbərliyi altında və ev şəraitində müstəqil olaraq öyrənir. Tələbənin sinifdənkənar partitura üzərində işləməsi yalnız o zaman bəhrə verə bilər ki, nə vaxt iş sisteməlik və müəyyən olunmuş plan çərçivəsində aparılsın. Bu ev işi planını müəllim ilk dirijorluq dərslərində təklif etməlidir.

Partitura üzərində iş əsərin hərtərəfli öyrənilməsinə, təhlilini və dirijorluq jestinə çevirmək işini, yəni dirijorluq etməni nəzərdə tutur.

Musiqi əsəri üzərində işə başlayarkən, mütləq onun məzmunu haqda düşünmək (əsas ideyası, obrazların xarakteri), poetik dilin xassələrini qeyd etmək lazımdır. Daha sonra ədəbi-poetik mövzunu əzbərləmək və onu ifadəli, emosional şəkildə ifadə etmək vacibdir.

Bundan sonra partitura ciddi şəkildə fortepiano ifası ilə mənimsənilir. Bununla yanaşı ümumi cəhətlərdən xüsusi cəhətlərə yönəlmək məsləhət görülür. Yəni, əvvəlcə ümumi təsəvvür yaratmaq üçün partituranı bütövlükdə ifa etmək, daha sonra isə hissə-hissə öyrənmək vacibdir. Əgər partitura çox mürəkkəbdirsə, onda onu səs qrupları ilə öyrənmək olar (kişi və qadın səslərini ayrı-ayrılıqda). Musiqi əsərini yaddaşda və barmaqlarda möhkəmlətmək lazımdır, amma “güclə yeritməklə”, əvvəldən axıra qədər saysız-hesabsız təkrarlarla yox, şüurlu olaraq çətin yerləri ayıraraq, onların üzərində ciddi iş aparmaq yolu ilə həyata keçirmək lazımdır. Bu işdə əsas məqam – daxili eşitmə qabiliyyəti əsasında yaranan səslənmə idealına sadıq qalmaq, partituranın frazalaşmasını və nüanslarını bütün xassələri ilə alətdə ifadəli şəkildə əks etdirə bilmək bacarığı ilə bağlıdır.

Tədqiqatçı-alimlər Elmira Dadaşova və Maralxanım Əliyeva “Dirijorluq və onun tədrisi metodikası” kitabında haqlı olaraq qeyd edirlər: *“Dirijorluq dərslərində eşitmə qabiliyyətinin inkişaf etdirilməsi işi ilk növbədə vokal-xor və daxili eşitmə qabiliyyətinin inkişaf etdirilməsi xəttləri üzrə aparılmalıdır. Daxili eşitmə qabiliyyəti hər bir musiqiçi, ələxsus da dirijorluq sənətinə yiyələnmək istəyənlər üçün böyük əhəmiyyət kəsb edir”* [2, s. 160].

Fortepiano alətinin səslənməsinin xorun səslənməsinə maksimal yaxınlaşdırılması üçün partituranı dərindən, kompakt şəkildə, səsləri isə bacardığıca sıx bağlılıqla ifa etmək lazımdır. Akkordların gözəl səslənməsi üçün bas partiyasına əsaslanaraq eyni səviyyədə digər səsləri də “səsləndirməyə” səy göstərilməli və müxtəlif üslublu ifa vasitəsi ilə tembrlərin xüsusiyyətləri aşkar edilməlidir.

Məsləhətdir ki, tələbə sinifdə öyrənilən əsəri canlı ifadə dinləyə bilsin. Bu ona musiqi əsəri ilə yaxından tanış olmağa, onun mənasını başa düşməyə və fortepianoda daha şüurlu və ifadəli ifa etməyə şərait yaradacaq.

Beləliklə, araşdırmalar göstərir ki, nəzəri biliklər, xorda əldə edilən praktiki bacarıqlar, dirijorun ustalıq və iş əsnasında yaranan fəal maraq çətin xor partituralarının öhdəsindən gəlməyə yardım göstərir.

Ədəbiyyat

1. Axundova G. Tədris xərfləri ilə işləmə metodları. //“Musiqi elmi, mədəniyyəti və təhsilinin aktual problemləri” jurnalı, №2, Bakı, 2018, səh. 63-66.
2. Dadaşova E., Əliyeva M. Dirijorluq və onun tədrisi metodikası. Bakı, ADPU, 2013, 221 s.
3. Əliyeva M. Dirijorluq sinfində tələbələrin yaradıcı təxəyyülünün inkişafı və vərdişlərin formalaşdırılması problemləri. Avtoreferat. Bakı, ADPU, 2018, 28 s.
4. Qafulov A. Ali təhsil müəssisələrində dirijorların peşə hazırlığının əsas istiqamətləri. Avtoreferat. Bakı, BMA, 2021, 28 s.
5. Qurbanəliyeva S. Şəxsiyyət və musiqi. Bakı, Adiloğlu, 2010, 160 s.

Saytoqrafiya:

6. Azərbaycan Milli Kitabxanası. URL: <http://anl.az>
7. “Musiqi Dünyası” Beynəlxalq, elmi-pedaqoji, tənqidi-publististik, mədəni-maarif musiqi jurnalı. URL: <http://www.musiqi-dunya.az>
8. “Harmony” beynəlxalq-musiqili kulturoloji jurnal. URL: <http://harmony.musiqi-dunya.az>

**МЕТОДИКА РАБОТЫ НАД ХОРОВЫМ ПРОИЗВЕДЕНИЕМ В
ПРЕПОДАВАНИИ ПРЕДМЕТА “ДИРИЖИРОВАНИЕ”**

Набиева Лейла Мазахир кызы
Резюме

В статье рассматривается определение наиболее эффективных приемов и приемов работы над хоровыми произведениями при преподавании предмета “Дирижирование” является одной из основных задач, стоящих перед учителем. При преподавании предмета правильный набор репертуара, направленность на развитие теоретических знаний, практических навыков, применение правильных приемов работы над хоровыми произведениями служат повышению исполнительского уровня и художественного вкуса хорового коллектива.

**METHODOLOGY OF WORKING ON A CHORAL WORK IN TEACHING
THE SUBJECT “CONDUCTING”**

Nabiyeva Leyla Mazahir
Summary

The article discusses the definition of the most effective methods and techniques for working on choral works when teaching the subject "Conducting" is one of the main tasks facing the teacher. When teaching the subject, the correct set of repertoire, focus on the development of theoretical knowledge, practical skills, the use of correct methods of working on choral works serve to improve the performance level and artistic taste of the choir.

Rəyçi: müəllim Məhərrəmov S.

*Gdu-nun “Musiqi fənləri” kafedrasının 28 oktyabr 2024-cü il tarixli kafedra iclasın 5 sayılı protokolu
Daxil olma tarixi 31 oktyabr 2024-cü il*